

Havainnot ja heikossa työmarkkina- asemassa olevien henkilöiden tilanteesta korona-aikana

Kykyviisari-mittarin tulosten analyysia

ELINA AHOLA & HEIDI RÄSÄNEN & KALLE ONNELA & KATRI SUHONEN

Johdanto

Korona-aika on vaikuttanut eri elämäntilanteissa olevien henkilöiden arkeen ja mahdollisuuksiin eri tavoin. Korona-ajan vaikutuksista on jo tehty ansiokkaita analyysejä työssäkäyvien tilanteeseen liittyen (esim. Ervasti ym. 2022; Kaltiainen & Hakanen 2022; Sutela & Pärnänen 2021), mutta tietoa korona-ajan vaikutuksista pidempään työttömänä olleiden henkilöiden elämään ei vastaavalla tavalla ole. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen keväällä 2022 julkaisemassa asiantuntija-arviossa (Kestilä ym. 2022) korona-ajan vaikutuksia käsitellään monesta eri näkökulmasta, mutta siinäkin todetaan, että työelämän ulkopuolella olevista ja monista eri syistä heikommassa asemassa olevista on vähemmän tutkimustietoa ja he jäävät myös usein katveeseen palveluja koskevissa tilastotiedoissa.

Tässä artikkelissa syvennymme tarkastelemaan, miten korona-aika on näkynyt juuri tämän monesti katveeseen jäävän ryhmän eli heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden tilanteessa: onko korona-aika vaikuttanut heidän työ- ja toimintakykynsä ja sen eri osaluokkiin? Artikkelissa tehty tarkastelu mahdollistui, kun Kuopion seudulla toimivassa työttömille suunnatussa hankekokonaisuudessa syn-

tyi sattumalta vertailuasetelma korona-ajan vaikutuksista: sisällöltään toisiaan vastaavat hankkeet Tykke ja Tykke2 olivat käynnissä niin, että ensimmäinen ajoittui pääasiassa ajalle ennen koronapandemian puhkeamista ja toinen ajalle pandemian jo puhjettua. Hankekokonaisuuden tarkoituksena oli kehittää ja toteuttaa toimintamallia, jonka avulla voidaan monipuolisesti kartoittaa niiden työttömien tilannetta, joilla on työllistymistä haittaavia työ- ja toimintakyvyn rajoitteita, ja löytää heille tarkoituksenmukainen jatko- polku ja -palvelut.

Osana hanketoimintaa hankeosallistujat täyttivät työ- ja toimintakykyä mittaavan Kykyviisari-kyselyn. Hanketyöntekijät huomasivat asiakastyössä, että Kykyviisari-tulokset vaikuttivat heikentyvän seurannassa Tykke2-hankkeen aikana – tällaisia havainnot ei ollut tehty Tykke-hankkeen aikana. Esiin nousi ajatus, että heikentyneillä tuloksilla voisi olla yhteys korona-aikaan, ja päätimme analysoida tätä systemaattisesti. Tässä artikkelissa kerromme tekemistämme analyyseistä ja niiden tuloksista.

Tykke- ja Tykke2-hankkeet

Tykke-hankekokonaisuus oli Huoltoliitto ry:n toteuttama yhteistyössä Pohjois-Savon TE-palveluiden, Kuopion kaupungin ja Tuusniemen kunnan kanssa. Hankekokonaisuutta rahoitti Euroopan sosiaalirahasto. Hankkeiden kohderyhmänä olivat kuopiolaiset ja tuusniemeläiset työttömät, joilla oli ollut työllistymistä haittaavia työ- ja toimintakyvyn rajoitteita. Tykke-hanke oli käynnissä

Analyysi on laadittu osana Työterveyslaitoksen ”Sosiaalinen osallisuus ja työ- ja toimintakyvyn muutos (Solmu)”-koordinaatiohanketta, jota rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto. Kiitämme hankkeen jäseniä käsikirjoituksen kommentoinnista.

1.6.2018–31.5.2020 ja Tykke2-hanke 1.6.2020–31.12.2022.

Hankkeissa asiakkaat osallistuivat aluksi moniammatillisen asiantuntijatiimin laatimaan työ- ja toimintakyvyn kartoitukseen. Tiimiin kuuluivat nimetty vastuuhanketyöntekijä, sosiaalityöntekijä, psykologi ja lääkäri. Tiimi selvitti asiakkaan työ- ja toimintakykyä haastatellen sekä erilaisin mittauksin ja mittarein. Yksi mittareista oli Kykyviisari-kysely, jonka hankeosallistuja täytti ensimmäisen kerran tässä alun kartoitusvaiheessa. Kartoituksen jälkeen tiimi laati yhdessä asiakkaan kanssa suunnitelman, jossa kuvattiin asiakkaan tilanne ja otettiin kantaa työ- ja toimintakykyyn. Suunnitelma sisälsi myös suosituksen työllisyyttä edistävästä palvelutarpeesta. Asiakkaan suostumuksella suunnitelma toimitettiin taholle, joka oli ohjannut asiakkaan hankkeeseen. Kartoitusvaiheen jälkeen hankeosallistujia tuettiin osallisuuden, hyvinvoinnin ja vapaa-ajan aktiivisuuden lisäämisessä sekä järjestettiin asiakkaiden jatkopolkuihin liittyviä aktiviteetteja, kuten tutustumiskäyntejä eri palveluntuottajien matalankynnyksen toimintaan. Yksittäisellä asiakkaalla hankkeen kesto oli yhteensä noin kolme kuukautta, ja hankkeen loppuvaiheessa asiakkaat täyttivät Kykyviisari-kyselyn toisen kerran. Tykke-hankekokonaisuudessa oli siis kyse erityisesti asiakkaan tilanteen kartoituksesta ja ohjauksesta eteenpäin, ei sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita korvaavasta toiminnasta.

Aineisto ja menetelmät

Kykyviisari-kysely

Kykyviisari-kysely on kehitetty heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden tilanteen arviointiin (Wikström ym. 2020). Kyseessä on asiakkaan itse täyttämä kyselylomake, joka mittaa hänen työ- ja toimintakykyään. Kysely koostuu 84 kysymyksestä, jotka on jaettu yhdeksään osioon.¹

¹ Esitiedot (ikä, sukupuoli; 2 kysymystä), Hyvinvointi (elämään tyytyväisyys, yleinen toimintakyky, koettu työkyky ja terveys, suhde työelämään; 5 kysymystä), Osallisuus (sosiaalinen toimintakyky ja sosiaalinen kanssakäyminen; 17 kysymystä), Mieli (psykkinen toimintakyky; 9 kysymystä), Arki (arjesta selviytyminen ja itsestä huolehtiminen; 11 kysymystä), Taidot (kognitiivinen toimintakyky, osaaminen, suhtautuminen tulevaisuuteen; 10 kysymystä), Keho (fyysinen toimintakyky; 12 kysymystä), Taustatiedot (kotitalouden tilanne, taloudellinen toimeentulo, koulutustausta; 4 kysymystä), Työ ja tulevaisuus (työllisyystilanne, työllistymisusko, muutostoiveet; 14 kysymystä).

Osallisuus-, Mieli-, Arki-, Taidot- ja Keho-osioista on yksittäisten kysymysten lisäksi käytössä myös osiota kuvaava yhteenvetotieto. Yhteenvetotieto saadaan laskemalla yhteen tiettyjen määritettyjen yksittäisten kysymysten vastaukset ja suhteuttamalla saatu summa näiden kysymysten vastausvaihtoehtojen suurimpaan mahdolliseen summaan. Näin ollen osioiden yhteenvetotietojen asteikko on 0–100 prosenttia. Esimerkiksi Osallisuus-osion yhteenvetotietoon lasketaan mukaan 12 yksittäisen kysymyksen vastaukset. Ensimmäinen yhteenlaskettava väittämämuotoinen kysymys kuuluu ”Saan apua, kun sitä tarvitsen” ja toinen ”Olen tarpeellinen muille”. Kaikissa 12 kysymyksessä on vastausasteikkona 1–5, jossa 1 tarkoittaa vaihtoehtoa ”täysin eri mieltä” ja 5 tarkoittaa vaihtoehtoa ”täysin samaa mieltä”. Vastausten summa suhteutetaan suurimpaan mahdolliseen summaan, joka on tässä tapauksessa 60.

Osioiden yhteenvetotiedoista muodostetaan lopuksi mittarin kokonaistilanne laskemalla näiden viiden osion prosenttien keskiarvo. Myös mittarin kokonaistilanne ilmaistaan asteikolla 0–100 prosenttia. Näissä prosenttimääräisissä tiedoissa suurempi prosenttimäärä tarkoittaa parempaa tilannetta, eli esimerkiksi Osallisuus-osiossa suurempi prosenttimäärä tarkoittaa, että henkilön sosiaalinen toimintakyky on parempi.

Tämän artikkelin analyyseissa tarkastellaan enimmäkseen osioiden Osallisuus, Mieli, Arki, Taidot ja Keho yhteenvetotietoja sekä mittarin kokonaistilannetta. Tarkastelussa on myös kaksi Hyvinvointi-osion yksittäistä kysymystä.² Artikkelissa tarkastellaan myös muita Kykyviisarin yksittäisiä kysymyksiä, joista kerrotaan tarkemmin kyseisten analyysitulosten esittelyn yhteydessä.

Kykyviisarin kehittämistyö on tehty Työterveyslaitoksen Sosiaalinen osallisuus ja työ- ja toimintakyvyn muutos (Solmu) -koordinaatiohankkeessa, jota on rahoittanut Euroopan sosiaalirahasto. Kyselylomake on saatavissa Työterveyslaitok-

² Koettu toimintakyky: Miten suoriudut päivittäisistä toimitasi ja tehtävistäsi? Valitse se numero, joka vastaa parhaiten tilannettasi. Arvioi yleisesti jokapäiväistä elämääsi ja siitä suoriutumista. (Asteikkona 0–10, missä 0 tarkoittaa, että suoriudun erittäin huonosti ja 10 tarkoittaa, että suoriudun erittäin hyvin.)

Koettu työkyky: Oletetaan, että työkykyysi on parhaimmillaan saanut 10 pistettä. Minkä pistemäärän antaisit nykyiselle työkyvyillesi? Jos et ole tällä hetkellä töissä, arvioi viimeisintä työtäsi tai ammattisi vaatimuksia. Jos sinulla ei ole ammattia, arvioi tilannettasi suhteessa siihen mitä haluaisit työksesi tehdä. (Asteikkona 0–10, missä 0 tarkoittaa, että en pysty lainkaan työhön ja 10 tarkoittaa, että työkykyyni on parhaimmillaan.)

sen verkkosivuilta, ja sivuilla on myös lisätietoa Kykyviisari-menetelmän käytöstä (Työterveyslaitos 2022).

Aineisto

Käytössä oli vuoden 2021 loppuun mennessä kertyneet Kykyviisari-vastaukset Tykke- ja Tykke2-hankkeista. Analyysihin otettiin mukaan vain hankeosallistujat, joilta oli sekä alku- että loppuvastaus. Tykke-hankkeessa analyysihin mukaan otettavien hankeosallistujien joukkoa rajattiin lisäksi niin, että mukaan otettiin vain henkilöt, jotka olivat antaneet sekä alku- että loppuvastauksen ennen korona-ajan alkua eli helmikuun 2020 loppuun mennessä. Tämän jälkeen vielä yksi Tykke-hankkeen osallistujista jätettiin analyysien ulkopuolelle, koska hänen alku- ja loppuvastauksensa välillä oli kulunut alle 14 päivää aikaa, mikä vaikutti selkeästi virheelliseltä tiedolta, kun hanketoiminnassa oli tavoitteena noin kolmen kuukauden seuranta-aika.

Lopullisessa analysoitavassa aineistossa oli Kykyviisari-vastaukset 112:lta Tykke-hankkeeseen osallistuneelta ja 64:lta Tykke2-hankkeeseen osallistuneelta. Tarkasteltavat alkuvastaukset oli annettu Tykke-hankkeessa elokuun 2018 ja marraskuun 2019 välillä ja loppuvastaukset joulukuun 2018 ja helmikuun 2020 välillä. Tykke2-hankkeessa vastaavat aikavälit olivat elokuu 2020 – syyskuu 2021 ja marraskuu 2020 – joulukuu 2021.

Analyysimenetelmät

Ensimmäisenä tarkasteltiin ja verrattiin vastauskertojen välillä kulunutta aikaa Tykke- ja Tykke2-hankeissa keskiarvojen, keskihajontojen ja Mann-Whitney U-testin avulla. Lisäksi verrattiin sosiodemografisten taustatekijöiden (sukupuoli, ikä ja koulutus) jakaumia. Taustatekijöitä koskevat vertailut tehtiin ristiintaulukoimalla ja käyttäen χ^2 -testiä.

Toisessa vaiheessa vertailtiin alkutilanteen Kykyviisari-vastauksia hankkeiden välillä. Vertailua varten laskettiin eri Kykyviisari-kysymysten/osioiden keskiarvot molemmissa hankkeissa erikseen, ja näiden keskiarvojen erojen tilastollista merkitsevyyttä testattiin t-testillä tai Mann-Whitney U-testillä. Lisäksi tehtiin alkutilanteen lineaarinen regressiomallinnus, jossa otettiin huomioon hankeosallistujien sosiodemografisen tausta. Mallissa selitettävänä muuttujana oli tarkasteltavan Kykyviisari-kysymyksen/osion alkutilanteen tulos ja selittäjinä hanke (Tykke-han-

ke viiteryhmänä) sekä vakioivat muuttujat sukupuoli, ikä ja koulutus.

Kolmantena analysoitiin muutosta alku- ja lopputilanteen Kykyviisari-tulosten välillä, eli oliko muutos erilaista Tykke2-hankkeessa kuin Tykke-hankkeessa. Aluksi tarkasteltiin muutosten (lopputilanne–alkutilanne) keskiarvoja ja niiden 95 prosentin luottamusvälejä erikseen Tykke- ja Tykke2-hankkeissa. Sen jälkeen lineaarisella regressiomallinnuksella tarkasteltiin Tykke2-hankkeen muutosta verrattuna Tykke-hankkeen muutokseen niin, että hankeosallistujien sosiodemografisen taustan vaikutus oli vakioitu. Mallissa selitettävänä muuttujana oli tarkasteltavan Kykyviisari-kysymyksen/osion muutos (lopputilanne–alkutilanne) ja selittäjinä oli hanke (Tykke-hanke viiteryhmänä) sekä vakioivat muuttujat sukupuoli, ikä ja koulutus.

Tilastollisen merkitsevyyden testauksessa käytettiin kaikissa analyysissä viiden prosentin riskitasoa.

Tulokset

Alku- ja loppuvastaukserän välillä oli kulunut aikaa Tykke-hankkeessa keskimäärin 114 päivää (keskihajonta 23 päivää) ja Tykke2-hankkeessa 111 päivää (keskihajonta 21 päivää). Ero ei ole tilastollisesti merkitsevä (Mann-Whitney U-testin p-arvo = 0,286).

Taulukossa 1 on vertailtu hankkeiden osallistujia sukupuolen, iän ja koulutuksen mukaan. Tykke-hankkeen osallistujissa oli suhteessa jonkin verran enemmän naisia kuin miehiä verrattuna Tykke2-hankkeeseen. Tykke-hankkeen osallistujat olivat myös koulutetumpia kuin Tykke2-hankeosallistujat. Erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä.

Alkutilanteen Kykyviisari-tuloksia on koottu taulukkoon 2. Koetussa toimintakyvyssä ja koetussa työkyvyssä sekä Osallisuus- ja Mieli-osioiden Tykke2-hankkeen osallistujien tulokset olivat alkutilanteessa matalampia kuin Tykke-hankkeen osallistujien. Arki-, Taidot- ja Keho-osioiden sekä kokonaistilanteen tulokset taas olivat Tykke2-hankkeen osallistujilla korkeampia kuin Tykke-hankkeen osallistujilla. Mitkään erot eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä: erojen merkitsevyyttä testattiin t-testillä tai Mann-Whitney U-testillä, ja p-arvot asettuivat välille 0,248–0,955.

Taulukko 1. Hankeosallistujien jakautuminen sukupuolen, iän ja koulutuksen suhteen. Tiedot on poimittu osallistujien alkuvastauksista ja puuttuvat vastaukset on jätetty pois

Taustatieto	Tykke		Tykke2		Eron testaus χ^2 -testillä, p-arvo
	N	%	N	%	
Sukupuoli					
Mies	67	60	46	72	0,109
Nainen	45	40	18	28	
Yhteensä	112	100	64	100	
Ikä					
Alle 35 v	7	6	5	8	0,915
35–49 v	31	28	17	27	
Vähintään 50 v	72	65	40	65	
Yhteensä	110	100	62	100	
Korkein koulutus					
Ei peruskoulun jälkeistä koulutusta tai peruskoulun jälkeinen koulutus jäänyt kesken	18	16	18	29	0,145
Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus tai kurssitus, kurssimuotoinen ammatillinen koulutus tai ammattitutkinnon osa, ylioppilastutkinto, ammattikoulu- tai opistotason tutkinto, myös näyttötutkinto	81	72	39	62	
Ammattikorkeakoulututkinto, alempi korkeakoulututkinto, ylempi ammattikorkeakoulututkinto, ylempi korkeakoulututkinto, lisensiaatin tai tohtorin tutkinto	13	12	6	10	
Yhteensä	112	100	63	100	

Hankeosallistujien sosiodemografisen taustan (ks. taulukko 1) vaikutus tuloksiin otettiin huomioon lineaarisella regressiomallinnuksella, jossa selitettävänä muuttujana oli tarkasteltavan Kykyviisari-kysymyksen/osion alkutilanteen tulos ja selittäjinä hanke (Tykke-hanke viiteryhmänä) sekä vakioivat muuttujat sukupuoli, ikä ja koulutus (luokiteltuina taulukon 1 mukaisiin luokkiin). Mallinnus tehtiin erikseen jokaiselle taulukossa 2 luetellulle kysymykselle/osiolle. Mallinnuksen tulosten mukaan Tykke2-hanketta vastaavan parametrin estimaatit (arvoja ei raportoitu) eivät eronneet missään kysymyksessä tai osiossa tilastollisesti merkitsevästi nollassa: p-arvot olivat välillä 0,171–0,935. Tykke- ja Tykke2-hankeosallistujien Kykyviisari-tulokset eivät siis alkutilanteessa poikenneet toisistaan, kun sukupuolen, iän ja koulutuksen vaikutus vakioitiin.

Näin ollen alku- ja lopputilanteen välillä tapahtuneen muutoksen vertailu on järkevää: mahdollisia seurannassa havaittavia eroja hankkeiden välillä eivät selitä erilaiset alkutilanteet. Muutos-

ten (lopputilanne–alkutilanne) keskiarvot ja niiden 95 prosentin luottamusvälit on koottu taulukkoon 3. Tykke-hankkeen osallistujilla koettu työkyky sekä Mieli- ja Taidot-osion tulokset kohosivat tilastollisesti merkitsevästi. Koetussa työkyvyssä nousua oli keskimäärin 0,5 yksikköä, Mieli-osion tulos kohosi keskimäärin 2,2 prosenttiyksikköä ja Taidot-osion tulos 2,4 prosenttiyksikköä. Tykke2-hankkeen osallistujilla puolestaan Mieli- ja Taidot-osion tulokset sekä kokonaistilanne heikentyivät tilastollisesti merkitsevästi. Mieli-osiossa laskua oli keskimäärin 2,9 ja Taidot-osiossa 4,6 prosenttiyksikköä. Kokonaistilanne heikkeni keskimäärin 2,5 prosenttiyksikköä.

Muutokselle tehtiin vastaavanlainen lineaarinen regressiomallinnus kuin alkutilanteelle: selitettävänä muuttujana oli tarkasteltavan Kykyviisari-kysymyksen/osion muutos (lopputilanne–alkutilanne) ja selittäjinä oli hanke (Tykke-hanke viiteryhmänä) sekä vakioivat muuttujat sukupuoli, ikä ja koulutus (luokiteltuina taulukon 1 mukaisiin luokkiin). Tuloksia mallinnuksesta on esitetty tau-

Taulukko 2. Alkutilanteen tulokset

Kykyviisarin kysymys/osio	Tykke			Tykke2			Keskiarvojen ero (Tykke2–Tykke)
	N	Keskiarvo	Keskijajonta	N	Keskiarvo	Keskijajonta	
Koettu toimintakyky, 0–10	112	6,35	1,96	64	6,03	2,28	-0,32
Koettu työkyky, 0–10	112	4,81	2,12	64	4,77	2,50	-0,05
Osallisuus, 0–100 %	110	68,01	18,16	61	64,07	21,09	-3,94
Mieli, 0–100 %	109	62,16	15,61	63	60,71	16,12	-1,44
Arki, 0–100 %	112	77,79	16,14	61	79,11	16,51	1,32
Taidot, 0–100 %	112	63,94	15,93	63	65,81	18,05	1,87
Keho, 0–100 %	109	58,44	23,66	61	61,64	23,89	3,20
Kokonaistilanne, 0–100 %	106	66,10	13,59	57	67,26	15,70	1,16

Taulukko 3. Tulosten muutokset alku- ja lopputilanteen välillä (lopputilanne–alkutilanne)

Kykyviisarin kysymys/osio	Tykke				Tykke2			
	N	Muutos, keskiarvo	Muutos, 95 %:n LV		N	Muutos, keskiarvo	Muutos, 95 %:n LV	
			Alaraja	Yläaraja			Alaraja	Yläaraja
Koettu toimintakyky, 0–10	112	0,13	-0,19	0,44	64	0,08	-0,38	0,53
Koettu työkyky, 0–10	112	0,48	0,17	0,80	64	-0,13	-0,58	0,33
Osallisuus, %-yksikkö	109	0,71	-1,73	3,14	58	-3,24	-6,67	0,19
Mieli, %-yksikkö	108	2,19	0,01	4,38	59	-2,90	-5,73	-0,07
Arki, %-yksikkö	110	1,86	-0,46	4,19	59	-1,93	-4,01	0,14
Taidot, %-yksikkö	111	2,40	0,60	4,19	62	-4,63	-7,41	-1,85
Keho, %-yksikkö	108	-0,56	-3,31	2,20	58	-2,41	-6,11	1,28
Kokonaistilanne, %-yksikkö	102	1,29	-0,44	3,03	49	-2,49	-4,60	-0,38

Taulukko 4. Alku- ja lopputilanteen välisen muutoksen (lopputilanne–alkutilanne) tarkastelu lineaarisella regressiomallilla, jossa sukupuoli, ikä ja koulutus on vakioitu: Tykke2-hankkeen parametrin estimaatti ja sen merkitsevyyden testaus. Tulokset koetusta toimintakyvystä ja työkyvystä sekä osioista Osallisuus, Mieli, Arki, Taidot ja Keho sekä kokonaistilanteesta

Kykyviisarin kysymys/osio	Tykke2-hankkeen parametrin estimaatti (Tykke-hanke viiteryhmänä)	Estimaatin merkitsevyyden testaus, p-arvo
Koettu toimintakyky, 0–10	-0,12	0,684
Koettu työkyky, 0–10	-0,76	0,007
Osallisuus, %-yksikkö	-4,75	0,031
Mieli, %-yksikkö	-5,25	0,006
Arki, %-yksikkö	-3,74	0,047
Taidot, %-yksikkö	-6,94	<0,001
Keho, %-yksikkö	-1,33	0,588
Kokonaistilanne, %-yksikkö	-3,84	0,013

lukossa 4. Tykke2-hanketta vastaavan parametrin estimaatti poikkesi tilastollisesti merkitsevästi nolasta koetun työkyvyn kysymyksessä, Osallisuus-, Mieli-, Arki- ja Taidot-osioissa sekä kokonaistilanteessa. Näissä tilanteissa Tykke2-hankkeen osallistujien tuloksissa oli tilastollisesti merkitsevästi negatiivisempi muutos kuin Tykke-hankkeen osallistujilla: Koetussa työkyvyssä Tykke2-hankkeen osallistujilla muutos oli 0,8 yksikköä negatiivisempi verrattuna Tykke-hankkeen osallistujiin. Osallisuus-osiossa muutos oli 4,8, Mieli-osiossa 5,3, Arki-osiossa 3,7, Taidot-osiossa 6,9 ja kokonaistilanteessa 3,8 prosenttiyksikköä negatiivisempi Tykke2-hankkeessa kuin Tykke-hankkeessa.

Edellä kuvatut analyysit tehtiin myös erikseen jokaiselle sellaiselle Kykyviisarin Osallisuus-, Mieli-, Arki-, Taidot- ja Keho-osion yksittäiselle kysymykselle, joka on mukana osion yhteenvedotiedon laskennassa. Taulukossa 5 tarkastellaan näistä yksittäisistä kysymyksistä niitä, joissa alku- ja lopputilanteen välinen muutos erosi tilastollisesti

ti merkitsevästi hankkeiden välillä. Kaikkien tilastollisesti merkitsevien erojen tapauksissa tilanne oli niin päin, että Tykke2-hankeosallistujilla muutos oli negatiivisempi verrattuna Tykke-hankeosallistujiin. Osallisuus-osiossa eroa oli kysymyksissä, jotka koskivat tunnetta kuulumisesta yhteiskuntaan ja ystävyysuhteiden ylläpidon helppoutta. Mieli-osiossa eroa oli tunteessa rentoutuneisuudesta ja kyvystä tarttua toimeen asioiden hoitamisessa. Arki-osiossa nousivat esiin kysymykset, jotka koskivat raha-asioista huolehtimista sekä omasta terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtimista. Taidot-osiossa kehitys oli Tykke2-hankkeen osallistujilla seurannan aikana heikompaa kuin Tykke-hankkeen osallistujilla kysymyksissä, jotka koskivat uusien tietojen ja taitojen oppimisen sujumista, muistin toimintaa, suhtautumista tulevaisuuteen, tulevaisuuden haaveita ja toiveita, valmiutta tehdä töitä tavoitteiden ja haaveiden toteutumisen eteen sekä uskoa oman osaamisen hyödyntämismahdollisuuksiin työelämässä.

Taulukko 5. Alku- ja lopputilanteen välisen muutoksen (lopputilanne – alkutilanne) tarkastelu lineaarisella regressiomallilla, jossa sukupuoli, ikä ja koulutus on vakioitu: Tykke2-hankkeen parametrin estimaatti ja sen merkitsevyyden testaus. Tuloksia osioiden Osallisuus, Mieli, Arki, Taidot ja Keho yksittäisistä kysymyksistä

Kykyviisarin kysymys ¹	Tykke2-hankkeen parametrin estimaatti (Tykke-hanke viiteryhmänä)	Estimaatin merkitsevyyden testaus, p-arvo
Osallisuus: Tunnen kuuluvani yhteiskuntaan, 1–5	–0,32	0,031
Osallisuus: Minun on helppo pitää yllä ystävyysuhteita, 1–5	–0,40	0,004
Mieli: Olen tuntenut itseni rentoutuneeksi, 1–5	–0,27	0,028
Mieli: Olen kyennyt tarttumaan toimeen asioitteni hoitamisessa, 1–5	–0,29	0,016
Arki: Miten suoriudut arkipäivän asioista, raha-asioista huolehtiminen, 1–5	–0,37	0,002
Arki: Miten suoriudut arkipäivän asioista, omasta terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtiminen, 1–5	–0,33	0,038
Taidot: Sujuuko sinulta uusien tietojen ja taitojen oppiminen, 1–5	–0,28	0,020
Taidot: Millaiseksi arvioit muistisi tällä hetkellä, 1–5	–0,22	0,034
Taidot: Suhtaudun tulevaisuuteeni myönteisesti, 1–5	–0,31	0,024
Taidot: Minulla on haaveita ja toiveita tulevaisuudelleni, 1–5	–0,39	0,012
Taidot: Olen valmis näkemään vaivaa ja tekemään asioita tavoitteitteni ja haaveitteni toteutumisen eteen, 1–5	–0,32	0,013
Taidot: Minulla on osaamista, jota voin hyödyntää työelämässä, 1–5	–0,47	<0,001

¹ Kysymysten vastausasteikoissa suurempi numero tarkoittaa parempaa tilannetta.

Yhteenveto ja pohdinta

Artikkelissa tarkasteltiin, miten korona-aika on näkynyt heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden tilanteessa: onko korona-ajalla ollut vaikutusta heidän työ- ja toimintakykynsä ja sen eri osa-alueisiin? Tietoa korona-ajan vaikutuksista tämän ryhmän tilanteeseen ei juurikaan ole ollut saatavissa aiemmin. Tieto on kuitenkin tärkeää, jotta esimerkiksi erilaisissa työttömille suunnatuissa palveluissa olisi mahdollisuus ottaa huomioon se, miten korona-aika on vaikuttanut asiakkaiden elämään ja mahdollisuuksiin.

Artikkelin analyysit on tehty hyödyntäen työ- ja toimintakykyä mittaavan Kykyviisari-kyselyn vastauksia, jotka oli kerätty kahdessa samansisältöisessä työttömille suunnatussa hankkeessa (Tykke ja Tykke2). Hankkeiden tarkoituksena oli kehittää ja toteuttaa toimintamallia, jonka avulla voidaan kokonaisvaltaisesti kartoittaa niiden työttömien tilanne, joilla on työllistymistä haittaavia työ- ja toimintakyvyn rajoitteita, ja löytää heille sopiva jatkopolku ja -palvelut. Hankkeet olivat käynnissä niin, että niiden ajankohdat muodostivat sattumalta vertailuasetelman koronatilanteen vaikutusten analysointiin: mukaan otettiin Kykyviisari-kyselyn vastaukset niin, että Tykke-hankkeen vastaukset oli annettu kokonaisuudessaan ennen korona-ajan alkua (elokuu 2018 – helmikuu 2020) ja Tykke2-hankkeen vastaukset oli annettu korona-ajan alkamisen jälkeen (elokuu 2020 – joulukuu 2021). Analyysissa vakioitiin taustatekijät sukupuoli, ikä ja koulutus, joten erot niissä eivät sekoita analyysia.

Hankkeisiin ohjautuneiden henkilöiden alkutilanne oli Kykyviisarilla mitattuna samankaltainen molemmissa hankkeissa, joten koronatilanteella ei näyttänyt olevan vaikutusta siihen, ketkä työttömät henkilöt ohjautuivat ja pääsivät mukaan näihin kyseessä oleviin moniammatillisen tuen hankkeisiin. Koska hankkeisiin osallistuneiden asiakkaiden alkutilanne oli samankaltainen, myös hankkeiden aikana tapahtuneita muutoksia oli järkevä vertailla hankkeiden välillä. Kun elettiin aikaa ennen koronapandemiaa, hankeosallistujien tilanteessa tapahtui hankkeen kuluessa tilastollisesti merkitsevää kohentumista Kykyviisarilla mitattuna. Korona-aikana hankeosallistujien tilanne osittain heikkeni hankkeen kuluessa. Tulokset viittaisivat siis siihen, että korona-aika vaikutti negatiivisesti siihen, millä tavalla osallistujien tilanne muuttui sinä aikana, kun he osallistuivat hanketoimintaan.

Tuloksia tarkastellessa on hyvä ottaa huomioon, että käytössä olleen aineiston melko pieni koko voi vaikuttaa tilastollisesti merkitsevien erojen löytymiseen. Lisäksi on tärkeää muistaa, että taustalla voi olla muitakin syitä vaikuttamassa kuin koronatilanne. Esimerkiksi järjestelmätason muutoksista Tykke2-hankkeen ajankohdalle osui työllisyyden kuntakokeilujen käynnistys 1.3.2021, ja Kuopion kaupunki on mukana yhtenä kokeilukuntana. Kuntakokeilujen käynnistysvaiheessa on raportoitu olleen haasteita (Aho ym. 2022).

Yksittäisiä kysymyksiä tarkastellessa pystyy löytämään korona-aikaan sopivia ymmärrettäviä selityksiä tilanteelle. Korona-aikana käynnissä olleessa hankkeessa tunne kuulumisesta yhteiskuntaan ja kokemus ystävyyssuhteiden ylläpidon helppoudesta kehittyivät heikompaan suuntaan kuin mitä muutos oli hankkeessa ennen korona-aikaa. Tämä voi olla seurausta korona-aikana vaaditusta eristäytymisestä, mutta on mielenkiintoista, miksi alkutilanteessa eroa ei näissä tunteissa tai kokemuksissa ollut, oli korona-aika tai ei, mutta seurannassa havaitaan heikompi kehitys korona-aikana. Korona-aikana yksinäisyyden tunne oli yleisestikin tavallista väestössä. Kansallisessa terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimuksessa (FinSote) 2020 kysyttiin suomalaisten kokemuksia korona-ajasta (Parikka ym. 2020). Ennakkotulosten mukaan 62 prosenttia vastaajista oli kokenut, että yhteydenpito ystäviin ja sukulaisiin oli vähentynyt, ja 32 prosenttia vastaajista kertoi, että yksinäisyyden tunne oli lisääntynyt. Pohjois-Savossa eli alueella, jolla tämän artikkelin hankkeet Tykke ja Tykke2 toimivat, vastaavat FinSote 2020 -tutkimuksen ennakkotulokset olivat 57 ja 29 prosenttia.

Korona-aikana hankeosallistujien kyky tarttua toimeen asioittensa hoitamisessa kehittyi heikommin hankkeen kuluessa verrattuna aikaan ennen koronapandemiaa. Myös suhtautumisessa tulevaisuuteen muutos oli negatiivisempi korona-aikana, ja hankeosallistujien valmius nähdä vaivaa ja tehdä asioita tavoitteiden ja haaveiden toteutumisen eteen kehittyi heikommin. Näissäkin kysymyksissä on mielenkiintoista, että alkutilanne on samanlainen mutta muutos negatiivisempi korona-aikana kuin aikana ennen koronapandemiaa. Ehkä koronatilanteen pitkittyminen voi näkyä niin, että kun koronatilanne on ehtinyt lopputilanteen kyselyn täyttöhetkellä olla käynnissä kolme kuukautta pidempään kuin alkutilanteessa, usko sen loppumiseen ja toisenlaiseen tulevaisuuteen on ajan kulumisen myötä laskenut. Toisaalta hanke-

toiminnassa on saatettu esitellä osallistujille sellaisia työkyvyn tuen palveluita, jotka niin sanotusti normaalitilanteessa olisivat tarjolla, mutta korona-aikana niitä ei ole ollut saatavilla samalla tavalla, ja osallistujat ovat saattaneet kokea tämän myötä, että omia asioita ei pääse hoitamaan, kun kaikki palvelut ja mahdollisuudet eivät ole tarjolla. Kun tarkastellaan tilannetta koko väestössä, niin FinSote 2020 -tutkimuksen vastaajista 36 prosenttia koki, että toiveikkaus tulevaisuuden suhteen oli vähentynyt korona-aikana – Pohjois-Savossa näin koki 32 prosenttia vastaajista (Parikka ym. 2020).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen keväällä 2022 julkaisemassa raportissa (Kestilä ym. 2022) mainitaan, että eri hankkeissa kertyneiden kokemusten ja pienimuotoisten selvitysten mukaan koronaepidemian rajoitustoimet ovat monin ta-

voin heikentäneet työelämän ulkopuolella olevien henkilöiden mahdollisuuksia saada apua ja tukea. Tässä artikkelissa tarkasteltu työttömille tarkoitettu hankekokonaisuus oli käynnissä korona-aikakin, joten heikossa työmarkkina-asemassa olevilla henkilöillä oli tämä väylä saada apua ja tukea. Hankekokonaisuuden toiminnan tarkoitus oli kartoittaa osallistujien tilannetta ja ohjata heitä sopivien palvelujen ääreen. Tämänäyttöinen ohjaava toiminta ei korona-aikana kuitenkaan riittänyt ehkäisemään sitä, että heikossa työmarkkina-asemassa olevien osallistujien tilanne osittain heikkeni hankkeen kuluessa. Hanketoiminnalla ei ollut samanlaista positiivista vaikutusta hankkeosallistujien tilanteeseen korona-aikana kuin olisi voinut olla ilman koronapandemian puhkeamista.

KIRJALLISUUS

- Aho, Simo & Arnkil, Robert & Hämäläinen, Kari & Lind, Sami & Spangar, Simo & Tuomala, Juha & Ojala, Satu & Saloniemi, Antti & Stenvall, Jari & Melin, Harri & Mäkiäho, Ari (2022) Työllisyyden kuntakokeilujen arviointi. I väliraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:3. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Ervasti, Jenni & Aalto, Ville & Pentti, Jaana & Oksanen, Tuula & Kivimäki, Mika & Vahtera, Jussi (2022) Association of changes in work due to COVID-19 pandemic with psychosocial work environment and employee health: a cohort study of 24 299 Finnish public sector employees. *Occupational and Environmental Medicine* 79, 233–241.
- Kaltiaainen, Janne & Hakanen, Jari (2022) Changes in occupational well-being during COVID-19: the impact of age, gender, education, living alone, and telework in a Finnish four-wave population sample. *Scandinavian Journal of Work, Environment & Health* 48 (6), 457–467.
- Kestilä, Laura & Kapiainen, Satu & Mesiäislehto, Merita & Rissanen, Pekka (toim.) (2022) Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, kevät 2022. Raportti 4/2022. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Parikka, Suvi & Ikonen, Jonna & Koskela, Timo & Hedman, Lilli & Kilpeläinen, Heikki & Aalto, Anna-Mari & Sainio, Päivi & Ilmarinen, Katja & Holm, Marja & Lundqvist, Annamari (2020) Koronan vaikutukset vaihtelevat alueittain – eroja myös ikääntyneillä sekä toimintarajoitteisilla verrattuna muuhun väestöön. Kansallisen FinSote-tutkimuksen ennakkotuloksia syksyllä 2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, verkkojulkaisu 2020. thl.fi/finnote (luettu 25.11.2022).
- Sutela, Hanna & Pärnänen, Anna (2021) Koronakriisin vaikutus palkansaajien työoloihin. Työpapereita 1/2021. Helsinki: Tilastokeskus.
- Työterveyslaitos (2022) Sosiaalinen osallisuus ja työ- ja toimintakyvyn muutos -koordinaatiohankkeen verkkosivut. <https://www.ttl.fi/tutkimus/hankkeet/sosiaalinen-osallisuus-ja-tyo-ja-toimintakyvyn-muutos-koordinaatiohankke-solmu> (luettu 13.10.2022).
- Wikström, Miia & Anttila, Heidi & Savinainen, Minna & Kouvonon, Anne & Joensuu, Matti (2020) Development and content validity of the Abilitator: a self-report questionnaire on work ability and functioning aimed at the population in a weak labour market position. *BMC Public Health* 20, 327.

TIIVISTELMÄ

Elina Ahola & Heidi Räsänen & Kalle Onnela & Katri Subonen: Havaintoja heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden tilanteesta korona-aikana. Kykyviisari-mittarin tulosten analyysia

Heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden tilanteesta korona-aikana ei ole kovinkaan paljon tietoa. Työttömille suunnatussa Tykke-hankekokonaisuudessa syntyi sattumalta vertailuasetelma korona-ajan vaikutuksista: Tykke- ja Tykke2-hankkeissa toiminta oli samansisältöistä, mutta Tykke-hanke ajoittui pääasiassa ajalle ennen koronapandemian puhkeamista ja Tykke2-hanke ajalle pandemian jo puhjettua. Osana hanketoimintaa hankeosallistujat täyttivät työ- ja toimintakykyä mittaavan Kykyviisari-kyselyn, ja tässä artikkelissa analysoidaan, miten korona-aika näkyy näissä Kykyviisari-vastauksissa. Analysoitavassa aineistossa oli Kykyviisari-vastaukset 112 Tykke-hankeosallistujalta (vastaukset annettu elokuun 2018 ja helmikuun 2020 välillä) ja 64 Tykke2-hankeosallistujalta (vastaukset annettu elokuun 2020 ja joulukuun 2021 välillä). Jokaiselta henkilöltä oli hankkeen alussa täytetty alkuvastaus ja noin kolmen kuukauden kuluttua täytetty loppuvastaus. Analyysissa vakioitiin sosiodemografinen tausta sukupuolen, iän ja koulutuksen osalta.

Hankkeisiin ohjautuneiden henkilöiden alkutilanne oli Kykyviisarilla mitattuna samankaltainen molemmissa hankkeissa. Koronatilanteella ei siis näyttänyt olevan vaikutusta siihen, ketkä työttömät henkilöt ohjautuivat ja pääsivät mukaan näihin hankkeisiin. Hankkeen aikana tapahtuneet muutokset Kykyviisari-vastauksissa poikkesivat Tykke- ja Tykke2-hankkeiden välillä tilastollisesti merkitsevästi. Tykke-hankeosallistujien tilanteesta tapahtui kohentumista hankkeen kuluessa, kun taas Tykke2-hankeosallistujien tilanne osittain heikentyi hankkeen aikana. Tulokset viittaisivatkin siihen, että korona-aika vaikutti negatiivisesti siihen, millä tavalla osallistujien tilanne muuttui hanketoiminnan aikana. Seurannassa heikentyneiden vastausten taustalla saattoi toki olla muitakin syitä vaikuttamassa kuin koronatilanne. Korona-aikaan sopivia ymmärrettäviä selityksiä tilanteelle on kuitenkin löydettävissä: Osallisuudessa ja sosiaalisen kanssakäymisen taidoissa kehitys hanketoiminnan aikana oli negatiivisempaa korona-aikana kuin ennen koronapandemian puhkeamista. Myös toiveikkaus tulevaisuuden suhteen kehittyi heikommin korona-aikana.

KIRJOITTAJAT

Ahola, Elina, FM, tutkija, Työterveyslaitos (elina.ahola[at]ttl.fi)

Räsänen, Heidi, YTM, asiantuntija, Työterveyslaitos

Onnela, Kalle, fysioterapeutti (AMK), hankepäällikkö, Huoltoliitto ry

Suhonen, Katri, TtM, vastuuhanketyöntekijä, Huoltoliitto ry